

УДК 159.9:316.61

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-63-195-201

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Горова О.О.

д.психол.н., доцент, професор кафедри психології управління, ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна, e-mail: gorovaya.111@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0001-9022-3432>

PROFESSIONAL DEVELOPMENT AS A FACTOR OF THE SUBJECTIVE WELL-BEING OF THE STAFF OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Gorova Olena

Doctor of sciences (Psychological), associate professor, professor of Management Psychology department, SHEI
«University of Educational Management», Kyiv, Ukraine, e-mail: gorovaya.111@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0001-9022-3432>

Анотація. У статті висвітлено результати емпіричного дослідження проблеми професійного розвитку як чинника суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій. Мета статті полягає у висвітленні професійного розвитку як чинника суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій. Авторка аналізує погляди науковців щодо сутності і розуміння сутності суб'єктивного благополуччя і професійного розвитку. З метою виявлення усвідомленості необхідності професійного розвитку задля досягнення суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій, особливо його психологічної складової, проведено дослідження, в якому взяли участь 103 особи з освітніх організацій з різних регіонів України. Встановлено недостатній рівень усвідомлення і розуміння необхідності розвитку у професійній сфері. Причому половина досліджуваних пов'язують професійний розвиток з необхідністю набуттям знань щодо професійної діяльності, третина з набуттям ораторських здібностей, мотивацією і прагненням самовдосконалюватись, досягати професійного успіху тощо. Константовано високий рівень психологічного благополуччя лише у третини досліджуваних, а низький рівень встановлено у майже половини досліджуваних осіб, що свідчить про вражаюче низький рівень задоволеності життям. Зокрема лише третя частина досліджуваних виявила високий рівень автономії, прагнення до особистісного зростання, цілеспрямованості і відчуття свідомості життя, визнання і ухвалення всього власного особистісного розмаїття, що включає як хороші, так і погані якості. За результатами дисперсійного аналізу встановлено статистично значущий прямий зв'язок між прагненням до безперервного саморозвитку і постійного самовдосконалення у професійній діяльності протягом життєвого шляху і рівнем психологічного благополуччя, причому необхідність і відчуття постійного особистісного розвитку зростає із зростанням рівня психологічного благополуччя.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя (психологічне благополуччя), персонал освітніх організацій, професійний розвиток.

Формули: 0; рис.: 2; табл.: 2, бібл.: 18

Annotation. The article highlights the results of an empirical study of the problem of professional development as a factor of the subjective well-being of staff of educational organizations. The purpose of the article is to highlight professional development as a factor in the subjective well-being of staff of educational organizations. The author analyses the views of scientists on the essence and understanding of the extract of subjective well-being and professional development. In order to identify awareness of the need for professional development to achieve the subjective well-being of staff of educational organizations, especially its psychological component, a study was conducted, which involved 103 people from educational organizations from different regions of Ukraine. An insufficient level of awareness and understanding of the need for development in the professional sphere has been established. And half of the respondents associate professional development with the need to acquire knowledge about professional activities, a third of them - with the acquisition of public speaking skills, motivation and desire to self-improve, achieve professional success and etc. Only a third of the respondents had a high level of psychological well-being, and a low level was found in almost half of the respondents, which indicates an impressively low level of life satisfaction. In particular, only a third of the respondents showed a high level of autonomy, the desire for personal growth, purposefulness and a sense of consciousness of life, recognition and acceptance of all their own personal diversity, including both good and bad qualities. The results of analysis of variance found a statistically significant direct relationship between the desire for continuous self-development and continuous self-improvement in professional

activities throughout life and the level of psychological well-being, and the need and sense of continuous personal development increase with increased psychological well-being.

Key words: *subjective well-being (psychological well-being), staff of educational organizations, professional development.*

Formulas:0; fig.: 2; tabl.: 2; bibl.:18

Постановка проблеми. Вивчення феномену суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій, покликаних забезпечити освітній процес та особистісне становлення сучасної еліти сприяти створенню психологічно безпечного освітнього середовища. В умовах сьогодення особливо актуальним є сприяння професійному розвитку персоналу освітніх організацій задля досягнення ними суб'єктивного благополуччя, що свідчить про стан загального психічного та фізичного комфорту, здорового самопочуття, сили й енергійності [14] з позитивними емоціями і почуттями, що в сукупності сприяють процвітанню людини протягом життєвого шляху [17, с.13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій зумовлена потребою забезпечення якісного освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища задля особистісного і професійного розвитку зростаючої молоді. Це, у свою чергу, потребує неабиякої роботи над власним професійно-особистісним розвитком, прагненням до постійного вдосконалення і самореалізації.

Суб'єктивне благополуччя як «широка категорія феноменів щодо емоційних реакцій людей, їхньої задоволеності певними сферами життя і діяльності формує судження стосовно якості життя загалом» [14], визначає вектор подальшого розвитку особистості.

Науковці [16, с. 141-166] стверджують, що саме благополуччя впливає на прагнення до навчання, розвитку, виховання, вдосконалення, діяльності, зумовлюючи позитивні зміни в особистому і професійному житті людей, враховуючи ставлення до самих себе, оточуючих людей [1; 4; 5; 6; 9; 11; 15] «в технічно

розвиненому та економічно нестабільному світі» [10, с. 113].

При цьому науковці по-різному розуміють поняття «професійний розвиток персоналу освітніх організацій», використовуючи різні терміни: «розвиток викладачів», «розвиток кар'єри», «розвиток персоналу», «розвиток людських ресурсів», «освіта впродовж життя», «професійне становлення» та ін.

Сучасні дослідники визначають професійний розвиток як:

- зростання, становлення, позитив, інтеграцію у професійну діяльність особистісних якостей і здібностей, професійних знань та умінь, забезпечуючи професійну соціалізацію [7];
- опанування новим досвідом, знаннями, вміннями, трансформація мотивації й інтересів конкретної людини [10, с. 113];
- продукт і результат діяльності особистості [10, с. 111];
- усвідомлення та позитивне реконструювання життєвого і професійного досвіду [8, с. 57];
- неперервний процес, що охоплює початкову підготовку, введення у професію та постійне вдосконалення особистісних, соціальних і професійних компетентностей педагога [18] тощо.

Вивченню проблем професійної кар'єри, кар'єрних орієнтацій керівників освітніх організацій присвячено праці О. Бондарчук, Л. Карамушки, О. Щотки та ін.

Водночас проблема дослідження професійного розвитку як чинника суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій, особливо його психологічної складової, попри її актуальність, не складала предмет спеціального розгляду.

З метою виявлення усвідомленості необхідності професійного розвитку задля досягнення суб'єктивного благополуччя

персоналу освітніх організацій, нами проведено дослідження, в якому взяли участь 103 особи з освітніх організацій з різних регіонів України. Серед досліджуваних:

- 28,1% є представниками чоловічої статі і 70,9% – жіночої,
- віком до 30 років – 24,3%, 30-40 р. – 20,4%, 40-50 р. 17,5%, 50-60 р. – 24,3%, понад 60 р. – 13,6%,
- 38,8% осіб проживає у місті та 58,3% - у сільській місцевості.

Отримані результати оброблялися і графічно презентувалися з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 23,0).

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні професійного розвитку як чинника суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій.

Викладення основного матеріалу дослідження. Суб'єктивне благополуччя, як зазначає Дінер, містить когнітивний (рефлексивні судження особистості про перебіг її життя) та емоційний (афективний – сукупність позитивних і негативних емоцій) компоненти задоволеності життям. Це можуть бути задоволення й емоції (приємні чи неприємні), які в сукупності складають

відповідний рівень суб'єктивного благополуччя [13, с. 71-75], а благополучні люди краще працюють і мають більше бажання працювати.

Крім того, високий рівень суб'єктивного благополуччя сприяє емоційній стійкості, відсутності негативних переживань та заклопотаності, зумовлює ентузіазм, любов до себе, самоконтроль, переживання позитивного ставлення до оточуючих і світу в цілому, переважання позитивного мислення щодо власного минулого, теперішнього і майбутнього тощо [17].

При цьому враховувати, що «психологічне благополуччя є більш надійним, послідовним і скоріше передуює благополуччю в майбутньому порівняно з суб'єктивним благополуччям» [2, с. 160].

Саме тому нас цікавив рівень усвідомлення і розуміння необхідності розвитку у професійній сфері задля досягнення суб'єктивного благополуччя, особливого його психологічної складової.

За авторською модифікацією методики незавершених речень на питання «Що, на Вашу думку, складає професійний розвиток?» нами отримано наступні відповіді, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл досліджуваного персоналу освітніх організацій за розумінням необхідності професійного розвитку

«Що, на Вашу думку, складає професійний розвиток»	Кількість, %
знання професійної діяльності	53,2
ораторські здібності	34,3
мотивація і прагнення самовдосконалюватись, досягати професійного успіху	29,3
бути стресостійким	28,6
креативність	24,9
відповідати стандарту викладача вищої школи	19,4
самоосвіта	15,6
розвивати власний потенціал, попереджувати професійне вигорання	10,4
знання прав і обов'язків працівника освітніх організацій	8,9
утруднюються з відповіддю	0,5

Як видно з даних таблиці 1, половина досліджуваного персоналу освітніх організацій пов'язують професійний розвиток з необхідністю набуттям знань щодо професійної діяльності (53,2%), ораторськими здібностями (34,3%), мотивацією, прагненням до самовдосконалення, досягнення

професійного успіху (29,3%), бути стресостійким (28,6%), креативністю (24,9%), відповідністю стандарту викладача вищої школи (19,4%), самоосвітою (15,6%), розвитком власного потенціалу, попередженням професійного вигорання (10,4%), знанням прав і

обов'язків працівника освітніх організацій (8,9%).

Крім того, виявлено й освітян, які утруднюються з відповіддю (0,5).

На нашу думку, на особливу увагу у досягненні успішності у досягненні успіхів у професійній діяльності, досягненні соціально орієнтованих цілей, професійного розвитку та ін. заслуговує саме психологічне благополуччя.

Визначено, що високий рівень психологічного благополуччя виявлено лише у третини досліджуваних (37,9,1%), середній – у 13,6%% осіб, а низький рівень встановлено у майже половини досліджуваних осіб (48,5%), що свідчить про вражаюче низький рівень задоволеності життям (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл досліджуваного персоналу за рівнями психологічного благополуччя

Показники психологічного благополуччя	Рівні психологічного благополуччя, кількість досліджуваних, у %		
	низький	середній	високий
позитивні відносини з оточуючими	43,7	49,5	6,8
автономія	1,0	64,1	35,0
управління середовищем	35,9	41,7	22,3
особистісне зростання	49,5	17,5	33,0
цілеспрямованість та осмисленість життя	38,8	25,2	35,9
самоприйняття	30,1	35,9	34,0
загальний показник	48,5	13,6	37,9

Як впливає з табл. 2, лише третя частина досліджуваних виявила високий рівень щодо:

- автономії (35,0%),
- прагнення до особистісного зростання (33,0%),
- цілеспрямованості і відчуття свідомості життя (35,9%),
- визнання і ухвалення всього власного особистісного розмаїття, що включає як хороші, так і погані якості (самоприйняття – 34,0%).

Крім того, близько половини досліджуваних виявили низький рівень відчуття безперервного саморозвитку і власного особистісного зростання (49,5%), у 38,8% осіб розмиті цілі у житті, що свідчить невпевненість, відсутність спрямованості і перспектив майбутнього.

Низькі рівні виявлено у представників освітніх організацій і щодо управління середовищем (35,9%), що свідчить про невміння управляти навколишнім середовищем; самоприйняття (30,1%) – незадоволеність, розчарованість життям.

Виявлено статистично значущі відмінності щодо психологічного благополуччя персоналу освітніх

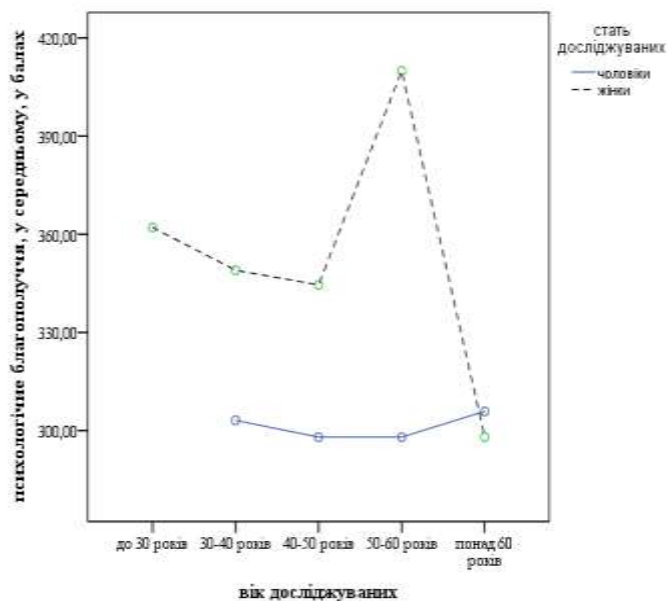
організацій залежно від статі і віку досліджуваних (рис. 1).

Причому у жінок із віком задоволеність життям, професійною діяльністю у цілому зростає до 50-60 років (у середньому до 409,94 балів), а у віці понад 60 років знижується до у середньому 298,0 балів ($p < 0,01$). У чоловіків психологічне благополуччя є більш стабільним і коливається у межах від у середньому 300,0 балів до 305,87 балів ($p < 0,01$).

Статистично значущих відмінностей за місцем проживання не виявлено ($p < 0,01$).

За результатами дисперсійного аналізу встановлено статистично значущий прямий зв'язок між між прагненням до безперервного саморозвитку і постійного самовдосконалення протягом життєвого шляху у професійній діяльності і рівнем психологічного благополуччя (рис. 2).

Причому, як видно з рис. 2, рівень психологічного благополуччя залежать від показників особистісного зростання ($p < 0,01$), а саме: необхідність і відчуття постійного особистісного розвитку зростає із зростанням рівня психологічного благополуччя.

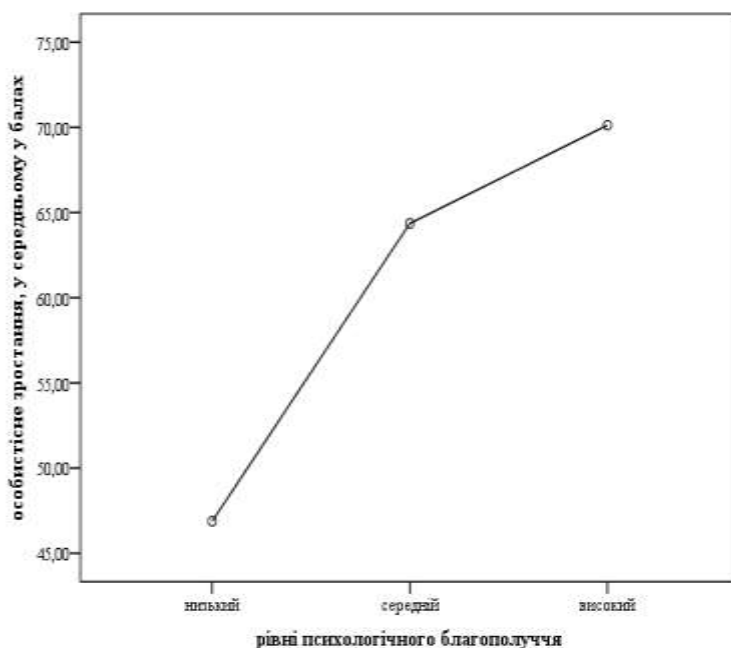

Рис. 1. Особливості психологічного благополуччя залежно від статі і віку досліджуваних

Тобто, чим вище рівень психологічного благополуччя, тим більш особистісно розвинутим є персонал освітніх організацій незалежно від статі.

Так, у працівників з низьким рівнем психологічного благополуччя виявлено найнижчі показники особистісного розвитку (у середньому 46,88 балів)

($p < 0,01$), а із середнім рівнем задоволеності – вищі і становлять 64,37 балів, найвищих показників особистісного розвитку (у середньому 70,13 балів) досягають психологічно благополучні працівники (високий рівень).

Рис. 2. Особливості психологічного благополуччя залежно від рівнів особистісного зростання

Висновки. Таким чином, встановлено пряму залежність між переживанням психологічного благополуччя і показниками особистісного зростання персоналу освітніх організацій.

Однак варто звернути увагу на недостатній рівень психологічного благополуччя персоналу освітніх організацій. Тому варто сприяти особистісному зростанню освітян в цілому і у професійній діяльності зокрема, що, в свою чергу, забезпечить досягнення ними психологічного благополуччя у професійній сфері та задоволеності власними досягненнями.

Література:

1. Аргайл М. Психология счастья. / А. Лисицына (пер. с англ.). Санкт-Петербург : Питер, 2003. 271 с.
2. Балахтар К. С. Особливості впливу креативності на суб'єктивне благополуччя викладачів іноземних мов закладів вищої освіти: дис. на здобуття наук. ступ. доктор філософії 053 Психологія. ДЗВО «Університет менеджменту освіти». Київ, 2021. 323 с.
3. Бондарчук О. І. Кар'єрні орієнтації керівників освітніх організацій як чинник їхнього суб'єктивного благополуччя. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 2(31). С.18-28.
4. Данильченко Т. В. Особливості вивчення соціальних потреб як предиктора суб'єктивного благополуччя особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, 2015. №126, С. 63-69.
5. Зелінська С. Ф. Співвідношення показників суб'єктивного благополуччя особистості з типами її само відношення. *Вісник ОНУ ім. І. Мечнікова*, 2012. №17, 8 (20). С.83-90.
6. Кологривова Е. І. Вплив особистісних прагнень на переживання суб'єктивного благополуччя. *Соціальна психологія*. 2006. №5, С. 179-184.
7. Корнеева Л. Н. Психологический аспект влияния профессиональной деятельности на личности. Москва : Просвещение, 1991. 218 с.
8. Семиченко В. А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів. Післядипломна освіта в Україні, 2001. №1. С. 54-57.
9. Федосеева Н. А. Анализ ключевых категорий образа жизни. *Успехи современного естествознания*, 2010. №5, С. 93-95.
10. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наука і освіта*. 2016. №11. с. 55-60.

11. Швалб Ю. Психологічні критерії визначення стилю життя. *Соціальна психологія*. 2003. №2, С. 14-20.

12. Barker P. H. Managing student behavior: How ready are teachers to meet the challenge? *American Secondary Education*, 2005. 33(3), p. 51-64.

13. Diener E. The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 1985. 49 (1), p. 71-75

14. Diener E. *The science of well-being: The collected works of Ed Diener*. New York: Springer, 2009.

15. Diener, E. & Oishi, S. Money and Happiness: Income and Subjective Well-Being across Nations. *Culture and Subjective Well-Being*, 2000. 185-218. E. Diener, E.M. Suh (Eds.). Cambridge, MA: MIT Press

16. Ryan R. M. & Deci E. L. On happiness and human potentials : A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 2001. 52(1), pp. 141-166.

17. Seligman M. E. P., Rashid, T., & Parks, A. C. Positive psychotherapy. *American Psychologist*, 2006. 61, 774-788.

18. Scheerens, J. Teachers' professional development. Europe in international comparison. An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS). Luxembourg : Office for Official Publications of the European Union, 2010. 204 p.

References:

1. Arhail, M. (2003). *Psykhohohyia schastia* [The psychology of happiness], Pyter, Sankt-Peterburh , Russia, 271 p.
2. Balakhtar, K. S. (2021). "Peculiarities of the influence of creativity on the subjective well-being of foreign languages teachers of higher education institutions", Abstract of Ph.D. dissertation, Psychology, DZVO «Universytet menezhmentu osvity», 323 p.
3. Bondarchuk, O. I. (2016), "Career orientations of leaders of educational organizations as a factor of their subjective well-being", *Visnyk pislidyplomnoi osvity: zbirnyk naukovykh prats*, № 2(31), pp.18-28.
4. Danylchenko, T. V. (2015), " Features of the study of social needs as a predictor of subjective well-being", *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*, №126, pp. 63-69.
5. Zelinska, S. F. (2012), "The ratio of indicators of subjective well-being of the individual with the types of self-esteem", *Visnyk ONU im. I. Mechnikova*, №17, 8 (20), pp.83-90.
6. Kolohryvova, E. I. (2006), "The influence of personal aspirations on the experience of subjective well-being", *Sotsialna psykhohohiia*. №5, pp. 179-184.
7. Korneeva, L. N. (1991), *Psihologicheskii aspekt vliyaniya professionalnoy deyatel'nosti na lichnosti* [Psychological aspect of the influence of professional activity on a person], Prosveshchenye, Moscow, Russia, 218 p.

8. Semychenko, V. A. (2001), "Psychological aspects of professional training and postgraduate education of teachers", *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, №1. pp. 54-57.
9. Fedoseeva, N. A. (2010), "Analysis of key lifestyle categories", *Uspekhy sovremennoho estestvoznanyia*, №5, pp. 93-95.
10. Khorzhevskaya, I. M. (2016), "Professionalism and professional development of personality" *Nauka i osvita*. №11. p. 55-60.
11. Shvalb, Yu. (2003). "Psykhologichni kryterii vyznachennia styliu zhyttia", *Sotsialna psykhologhiia*, №2, pp. 14-20.
12. Barker, P. H. (2005). "Managing student behavior: How ready are teachers to meet the challenge?", *American Secondary Education*, №33(3), pp. 51-64.
13. Diener, E. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, №49 (1), pp. 71-75
14. Diener, E. (2009), *The science of well-being: The collected works of Ed Diener*. New York: Springer
15. Diener, E. & Oishi, S. (2000), "Money and Happiness: Income and Subjective Well-Being across Nations", *Culture and Subjective Well-Being*, 185-218. E. Diener, E.M. Suh (Eds.). Cambridge, MA: MIT Press
16. Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2001), "On happiness and human potentials : A review of research on hedonic and eudaimonic well-being", *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166
17. Seligman M. E. P., Rashid, T., & Parks, A. C. (2006), "Positive psychotherapy. *American Psychologist*, №61, pp. 774-788.
18. Scheerens, J. (2010), *Teachers' professional development Europe in international comparison. An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS)*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Union, 204 p.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2021 р.